

RATOWAĆ SIĘ (18) *vb impf i pf*

impf (9), *pf* (4), *impf a. pf* (5); *impf* [w tym: *inf* (4), *praes* (2), *imp*, *con* (2)] *KarnNap*, *Oczko*, *KochPieś*, *WujNT*, *SarnStat*, *PowodPr* 85, *SkarKaz* 386b, 421a, *KlonWor* 51; *pf* [*inf*] *RejZwierc*, *ReszPrz*, *Paprup*, *SkarKazSej*.

ratować się (18), [**retować się**].

się (10), *się* (8).

Oba a jasne; *retować* z tekstu nieoznaczającego *é*.

inf *ratować się* (9). ◇ *praes i fut 2 sg* *ratujesz się* (1). ◇ *3 sg* *ratuje się* (1). ◇ *3 pl* *ratują się* (1). ◇ *imp 2 pl* *ratujcie się* (1). ◇ *con 3 sg m* *by się ratował* (2). ◇ *3 pl m pers* *by się ratowali* (2). ◇ *praet 3 sg m* *by był się ratował* (1).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. W funkcji zwrotnej: *Podejmować* (podjąć) *działania mające na celu uwolnienie się z trudnej sytuacji*, (*u*)*ratować siebie* (14) : *Lácnó ćielzyć chorého gdyłmy zdrowi łámi: Lecz kiedy tóż nád námi Niefortuná pokaże: tám więc człowiek czuie/ Ze co drugim chciał rádźić/ łam łye nie rátuie. KochPieś* 39; *Czemu/ ielli łie ty iuż o Królu nie oprzełz: ielli mu co prędzéy w drógę nie zábieżyłz/ cóż zá nadzieię łynowi łwému/ nam/ łobie zołtáwifz? álbo o którym Bogu/ o którym człowiecze rozumiéłz/ ábyć ná pomoc przybydź miał? iellifz łie łam teraz nie rátuiełz/ łam łiebie zániedbalz y porzućifz? OrzJan* 101; *SkarKaz* 383b *marg*.

ratować się od czego (1): *Y owłzem mowi ták piłmo ś. Iełzcze to nie wielka winność/ gdy kto vkrádnie. Bo to czynić może/ áby łie od głódu rátował PowodPr* 79.

ratować się czym (4): *Ktoraby [zła przygoda] go iuż byłá łnádnie dorobiłá/ Co práwie áz k vpáści łnadź go iuż pędziłá. By łie był tym fortelem trołzkę nie rátował HistLan* D4; *miedzy ktorými łrodkí/ ielł też Oleiu Święte⁸⁰ mázanie/ ktore Pan Iezus Chriłtus vłtáwił/ y Kołściołowi łwemu zołtáwił/ áby łie im rátowali Chřełłciáne czáfu ołtátniey potrzeby KarnNap* E3v; *PowodPr* 85; *Wielkie ielł miłóšierdźie nád vmárłym/ gdy im to czynim/ co po łmierći/ zwłáłzczá około dobrych vczynkow łobie do zbáwienia łłużących/ nam poruczyli. bo tym łię ná drugim łwiećie rátuia: gdy ábo ich długi pláćim/ ábo iáłmużny z dobr ich ktore zołtáwili/ y ktorých vżywamy/ czynim/ ábo Młze ábo ofiáry zá nie odpráwuim. SkarKaz* 386b; [*PismaPolit* 323].

W charakterystycznym połączeniu: *sam* (przez się) *się ratować* (5).

[*W przeciwstawieniu*: »*ratować się ... siebie tracić*«: *Ale którzy zaniedbawszy pomocy Boskiej, pierwiej się o ratunek i pomoc ludzką starają, obojga więc nie miewają: ani Boskiej ani ludzkiej pomocy, i owszem tym, czym się więc chcą i Rzeczypospolitej retować, tym siebie i Rzeczypospolitą tracą. PismaPolit* 323.]

Zwroty: »w niebezpieczeństwach się ratować« (1): *WARuiąc iednák miánowićie/ y zołtáwuiać ná tám téy prowinciiéy obowiażek rułzenia połpolitégo/ [...] tákże y obowiażek rátkunku extra ordinem y mimo powinność [...]/ żeby [...] łámá téż przez łie w mnieyfłzych przypadkách y niebełpieczeńłtwách/ mogłá łie bronić y rátować. SarnStat* 1204.

»w przygodach się ratować« (1): *Lepiey mu vkázowác nędze y przygody ludzkie: áby łię ich łękał/ á vmiáł łię w nich rátować gdy nań przypadná SkarKaz* 421a.

Szeregi: »bronić się i ratować« (1): *SarnStat* 1204 *cf* »w niebezpieczeństwach się ratować«.

»i sobie pomoc i ratować się« (1): Nie dał bym prawi/ zá pomoc y załugę świętego Piotrá iednego pieniądzą/ ponieważ y łam łobie pomoc/ y rátowác fię nie mógł. *ReszPrz* 60.

a. *Znaleźć (znajdować) pomoc w dziedzinie materialnej* (2) :

ratować się z czego [= czym] (1): A złodzieiek nowotny/ naprzod więc w rynłtoku Gmerze: potym fię imie dłubác y w tłomoku. [...] Szuka w śmieciách/ chocia nic nie zgubił/ nie łchował/ A z niełzczeńścia cudzego radby fię rátował. *KlonWor* 36.

ratować się czym (1): Smiał to nieprzijiacił [...] onich [*Zborowskich*] niewłtidliwie mowic ze wielkie vpominky brali od Krolow tich ktore promouali na Krolełtwo [...]: Piotr on Woyewoda Krakowlky ktori [...] miał intrati nakazdi Rok piecdziefiath Tifiecei/ a wzdi odumarł dlugo [*lege*: długu] pultorakroc łtotifieci/ chocia predko po koronacijej vmarł/ wzdic bi łie bel mógł ratowac temi vpominkami o ktorich nieprzijiaczil powiada. *PaprUp* F3.

b. *Leczyć się* (1) : Iednákże iżełmy ich niemáło widzieli/ ktorym ná haniebną Fráncę Cieplice pomagály/ nie będzieli inłszych lékarłtw vżywác mógł/ á Cieplicam vfáiac/ tám łye rátowác chce *Oczko* [40]v.

2. *W funkcji wzajemnej: Wspomagać się wzajemnie w trudnej sytuacji, ratować jeden drugiego* (2) : Aby ná kłztałł członkow tegoż ciálá/ vrząd łwoy káždy czynił. A znáiac włzyłcy iž ieden drugiego pomocy potrzebuie/ łpolnie fię rátowáli. *WujNT* 1. *Cor* 12 *arg*; Rátuyćie fię łpołecznie: Zgodá rzeczy máłe Mnoży; Niezgodá płuie rzeczy choć łpániáłe. *KlonWor* 51.

3. *W funkcji biernej: Zostać uratowanym* (2) : Obeyrzyćie fię profzę ná ty łzkody y vtráty/ ktore wam z niezgody vraftáią. Bo naprzod drogi łobie włzyłki práwie zágrodzićie/ do porátowánia ták náchyloney do vpadku oyczyzny łwey (*marg*) Rátowác fię oyczyzná w niezgodzie nie może. (–) *SkarKazSej* 673a.

a. *Zostać wspartym materialnie [czym]* (1) :

Szereg: »podeprzeć się a ratować« (1): Choćbyłmy łie nań [*na skarb pospolity*] włzyłcy [...] raz po trołze zrzucili/ [...] ižby łie thá wždy márna ohydá á łprofna lekkość Koronna [*tj. pusty skarb Rzeczypospolitej*] czym podeprzeć á rátowác mogłá. *RejZwierc* 187v.

Formacje współrdzenne cf RATOWAĆ.